

STATELE – SUBIECTE ALE DREPTULUI INTERNAȚIONAL PUBLIC

Autori:

Vasile – Sorin Curpăn

Vasile Curpăn

Cosmin – Ștefan Burleanu

Emilia Mitrofan

Statele reprezintă cele mai importante subiecte ale dreptului internațional public. În dreptul internațional tradițional ele constituiau unicele subiecte de drept internațional.

Statul este titular al suveranității.

Suveranitatea presupune **supremația** puterii de stat în raporturile interne și **independența** statului față de orice altă putere, pe planul relațiilor internaționale.

Suveranitatea de stat prezintă anumite trăsături caracteristice:

- are un caracter original în sensul că ea aparține statului, fără a-i fi atribuită de o terță putere etatică sau de o organizație internațională;

- are un caracter plinar, deplin în sensul că puterea de stat se manifestă în toate domeniile de activitate: economice, social-politice și juridice;

- este indivizibilă. Suveranitatea statului nu poate fi partajată, ea având un singur titular;

- are un caracter exclusiv în sensul că pe teritoriul unui stat există și se manifestă doar suveranitatea statului respectiv;

- are un caracter inalienabil în sensul că suveranitatea, în ansamblul ei, nu poate fi transferată unor alte state sau unor organizații internaționale.

Ca efect al suveranității statelor pe planul Dreptului internațional public s-a cristalizat principiul **poziției de egalitate a statelor**, concretizat în egalitatea în drepturi și în obligații a acestora.

Poziția de egalitate juridică exclude posibilitatea subordonării între statele suverane și generează următoarele efecte juridice:

- statul beneficiază de drepturi inerente suveranității sale;

- statul are obligația de a respecta drepturile celorlalte state, respectându-le în acest mod suveranitatea;

- statul beneficiază de dreptul inalienabil la integritatea teritorială și are dreptul de a-și alege, fără nici un fel de constrângere, sistemul politic, economic și social;

- statul are obligația de a executa cu bună-credință toate obligațiile internaționale care îi revin.

Statul ca subiect de drept internațional trebuie să întrunească anumite elemente:

- să aibă o populație permanentă;

- să dispună de un teritoriu determinat și clar delimitat;
- să existe o putere publică care să aibă capacitatea de a guverna;
- să întrețină și să desfășoare relații internaționale cu terțe state.

Populația – este o comunitate umană permanentă și organizată. Numărul populației nu influențează asupra existenței statului. Și astăzi există state cu o populație redusă (Monaco, Andora, San Marino sau Liechtenstein). Sunt și state cu o populație extrem de numeroasă: China, India etc.

Teritoriul de stat – reprezintă spațiul în interiorul căruia se exercită suveranitatea. El este delimitat de teritoriul altor state prin frontiere. Teritoriul statului cuprinde: solul, subsolul, apele interioare, apele maritime interioare, marea teritorială și spațiul aerian de deasupra acestora. În concluzie, teritoriul statului poate fi: terestru, maritim și aerian.

Puterea publică – cuprinde toate structurile instituționale care exercită autoritatea de stat asupra populației și a teritoriului.

Autoritățile etatice exercită singure puterea de stat, fără intervenția unui stat terț sau a unei organizații internaționale.

Datorită acestui fapt, modurile concrete de manifestare și de exercitare ale puterii publice sunt diverse; ele diferă de la o țară la altă țară. Ne referim aici, în primul rând, la modul de constituire și de funcționare efectivă a autorităților etatice.

Întreținerea de relații internaționale cu alte subiecte de drept internațional public – presupune capacitatea de a încheia acte juridice cu caracter internațional; aptitudinea de a deveni membru al unor organizații internaționale; capacitatea de a stabili relații diplomatice și consulare cu alte state de pe mapamond; dreptul de a utiliza mijloacele de reglementare pașnică a diferendelor cu caracter internațional ș.a.

Drepturile și obligațiile statelor

Drepturile și obligațiile statelor se regăsesc în documentele internaționale adoptate, respectiv: Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor (adoptată în 1974), în declarațiile privitoare la acordarea independenței popoarelor coloniale (1960), în principiile dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state (consacrate în anul 1970).

Sintetic, drepturile fundamentale ale statelor sunt următoarele:

- *. dreptul la existență;
- *. dreptul la suveranitate, ceea ce implică consacrarea suveranității externe, a independenței;
- *. dreptul de a dispune în libertate de modul de dezvoltare a țării;
- *. dreptul la integritatea teritorială, ceea ce determină inviolabilitatea frontierelor statului;
- *. dreptul la autoapărare;
- *. dreptul de a exploata și dispune asupra resurselor naturale ale țării;
- *. dreptul la egalitate suverană între statele lumii;
- *. dreptul de a face parte din organizațiile internaționale;
- *. dreptul de a participa la negocierea și încheierea tratatelor internaționale;
- *. dreptul de a utiliza toate mijloacele și procedeele descoperite de știința contemporană;

Corelativ, statele trebuie să își asume și obligații internaționale cu caracter fundamental. Dintre acestea specificăm:

- *. obligația de a respecta personalitatea altor state, precum și drepturile acestora;
- *. obligația de a nu recurge la forță sau la amenințarea cu forță împotriva altui stat;
- *. obligația de rezolvare a diferendelor internaționale exclusiv pe cale pașnică;
- *. obligația de protecție a mediului înconjurător;
- *. obligația de îndeplinire cu bună-credință a îndatoririlor asumate în relațiile internaționale;
- *. obligația de a respecta integritatea teritorială și inviolabilitatea frontierelor altui stat.

Tipuri de state

Statele pot fi de două categorii: **state unitare** și **state compuse**.

Statele uniute – se caracterizează prin existența unui singur rând de organe ale puterii de stat. Există un unic Parlament, un Guvern și o singură instanță supremă. Nimic nu împiedică ca statul unitar să asigure autonomie administrativă a unităților teritoriale. Acest aspect nu afectează, în nici un mod, caracterul unitar al statului.

Statele compuse – sunt alcătuite prin asocierea mai multor state. Statele compuse prezintă mai multe forme: **uniunea personală, uniunea reală, confederația, federația și asociațiile de state**.

Vom analiza succint fiecare formă a statelor compuse.

Uniunea personală – există atunci când două state suverane au un conducător comun. Fiecare stat component al uniunii personale are propriile sale organe și este subiect de drept internațional. Uniuni personale se întâlnesc în istorie: Polonia și Lituania (1386 – 1569), Olanda și Luxemburg (1815 – 1890), Țara Moldovei și Țara Românească (1859 – 1861).

Uniunea reală – presupune o asociație de state care au un conducător comun (monarh) și organe comune de reprezentare în relațiile internaționale, în domeniul finanțelor și cel al apărării. În raporturile cu alte state uniunea reală constituie subiect de drept dar sub aspect constituțional, legislativ, executiv și judecătoresc, statele componente sunt entități separate. Exemple de uniuni reale: Austria și Ungaria (1867 – 1918), Danemarca și Islanda (1918 – 1944), Țara Moldovei și Țara Românească (1861 – 1862).

Confederația – este o formă de asociere a unor state independente care își păstrează nealterată suveranitatea (supremația și independența). La baza confederației se află un **tratat internațional**, încheiat între statele componente.

Confederația prezintă și organe comune – adunările deliberative. Pe planul dreptului internațional public confederația constituie subiect de drept internațional. Exemple de confederații: Statele Unite ale Americii (1778 – 1787), Confederația germană (1815 – 1866) și Confederația elvețiană (1291 – 1793 și 1815 - 1898).

Toate aceste confederații s-au transformat în state federale.

Federația – reprezintă tot o uniune de state. Statele federate își mențin organizarea proprie dar statul federal are organe proprii – legislative, executive și judecătorești – care au competență asupra întregului teritoriu și asupra întregii populații a statului.

Statul federal constituie subiect unic de drept internațional. Sunt state federale: S.U.A., Canada, Germania, Austria, etc.

Asociațiile de state – se realizează între metropolă și fostele colonii. Ele au la bază puternicele legături statornicite de-a lungul secolelor. Exemple: **Commonwealth-ul** și **Uniunea franceză**.

În decursul istoriei umanității au existat și **state dependente**, mai slabe din punct de vedere militar, care au fost subjugate, dominate de state mai puternice.

Formele de dependență ale statelor s-au manifestat în: **vasalitate** și **protectorat**.

Câteva cuvinte despre fiecare din aceste forme de dependență etatică sunt, credem noi, necesare.

Vasalitatea - a constat în aplicarea raportului de suzeranitate – vasalitate dintre persoanele fizice și la relațiile dintre state. Este o instituție proprie evului mediu. Pe planul relațiilor internaționale statul vasal era reprezentat de statul suzeran. Au fost state vasale Serbia, Muntenegru, Bulgaria, Țările Române în raport cu Imperiul Otoman.

Protectoratul – se realiza în temeiul unui tratat încheiat între statul protejat și statul protector. În acest mod, statul protector avea dreptul de a reprezenta în relațiile internaționale pe statul protejat. Relațiile de protectorat au existat între Anglia și Aden ori între Franța și Maroc.

Astăzi există protectorate exercitate de stat mari, puternice în raport cu unele state mici: Franța în raport cu Monaco, Italia în raport cu statul San Marino.

Neutralitatea, recunoașterea internațională și succesiunea statelor

§ 1. Neutralitatea statelor.

Pe perioada de timp cât este declarată **neutralitatea** statul nu ia parte la un conflict armat și întreținere relații internaționale cu celelalte state, inclusiv cu statele beligerante.

Statul neutru trebuie să se abțină să acorde sub orice formă, ajutor vreunui stat beligerant. El trebuie să fie imparțial în sensul că în relațiile cu statele beligerante trebuie să aibă o strictă egalitate de tratament, fără să creeze o situație de avantaj pentru vreunul din beligeranți.

§ 2. Neutralitatea diferențiată și neutralitatea permanentă.

Neutralitatea diferențiată implică obligația statului neutru de a ajuta statul victimă. Ajutorul trebuie să constea în activități cu caracter pașnic, nonmilitare: permiterea trecerii pe teritoriul său a refugiaților, permiterea survolării teritoriului său de către aeronave ale statului victimă sau ale statelor care îi vin în ajutor, sub egida O.N.U. sau a altor organizații internaționale interguvernamentale etc.

Neutralitatea permanentă intervine în cazul în care un stat declară solemn că înțelege să rămână neutru în orice potențial conflict armat.

Statutul de stat permanent neutru declarat unilateral trebuie să fie recunoscut și garantat de comunitatea internațională.

Astfel, Austria în anul 1955, Malta în anul 1983 și Laos în anul 1962 și-au declarat unilateral neutralitatea permanentă.

Elveția (Confederația helvetică) este un stat permanent neutru din anul 1713 (Tratatul de la Utrecht).

Belgia a fost neutră între 1831 – 1919 și Ducatul de Luxemburg și-a proclamat neutralitatea în perioada 1867 – 1919.

§ 3. Recunoașterea internațională a statelor.

Statele deja existente nu trebuiesc recunoscute. Recunoașterea se raportează întotdeauna la un stat nou care poate rezulta prin dizolvarea sau dezmembrarea unui stat, prin separarea unor părți dintr-un stat sau prin reunirea mai multor state într-un stat nou.

Recunoașterea statului este o chestiune politică care determină, bineînțeles, și efecte juridice. Ea este un act juridic și politic unilateral.

Recunoașterea unui stat are un efect declarativ. Așa fiind, recunoașterea este doar o constatare a existenței statului nou apărut. Odată recunoscut un stat, această recunoaștere nu mai poate fi retrasă, ea fiind irevocabilă.

Recunoașterea statelor poate îmbrăca forme variate: **recunoașterea în fapt și recunoașterea de drept; recunoașterea expresă și recunoașterea tacită.**

Recunoașterea de facto – se concretizează în stabilirea de relații comerciale și relații diplomatice cu noul stat apărut.

Recunoașterea de facto are un caracter vremelnic; ea poate fi oricând revocată (retrasă).

Recunoașterea de jure – se exprimă prin deplina recunoaștere a noului stat și din acest motiv este irevocabilă.

Recunoașterea poate fi expresă – când se realizează prin acte solemne: declarații, mesaje care cuprind în mod categoric intenția de a recunoaște noul stat.

Recunoașterea poate fi tacită – când nu rezultă dintr-un act solemn ci din acțiuni: stabilirea relațiilor diplomatice, încheierea de tratate bilaterale, etc.

§ 4. Recunoașterea guvernelor

Chestiunea recunoașterii guvernelor se pune în cazul în care, printr-o lovitură de stat, este impus un nou guvern. Ca atare, nu se pune problema recunoașterii guvernelor când guvernul dintr-un stat este instalat conform dispozițiilor constituționale ale aceluia stat.

Pentru recunoașterea guvernelor (așa zis nelegitime) se iau în calcul raționamente politice și geostrategice.

Este posibil ca un nou guvern să fie recunoscut dacă are sprijinul majorității populației statului și dacă acesta dispune de autoritate concretă, plenară asupra țării.

În sensul deslușirii chestiunii recunoașterii guvernelor există două teorii care poartă numele a doi miniștri de externe din statele latino-americane.

*. **Doctrina Tobar** – acreditează ideea că un guvern ajuns la putere pe cale neconstituțională nu trebuie să fie recunoscut. Recunoașterea potențială a respectivului guvern poate avea loc doar dacă statul respectiv respectă principiile democrației politice, organizând alegeri libere.

*. **Doctrina Estrada** – pornește de la ideea că un guvern al unui stat nu are posibilitatea, din punct de vedere politic și juridic, de a se pronunța asupra legitimității altui guvern instalat într-un alt stat.

Majoritatea statelor lumii utilizează această doctrină. Practic, se recunosc doar statele, instalarea guvernelor (legitime sau nelegitime) fiind considerată o problemă internă a statelor.

§ 5. Succesiunea statelor

Succesiunea statelor este determinată de **modificările teritoriale** ale statelor deja existente.

Prin noțiunea de modificare teritorială a unui stat se înțelege: dezmembrarea unui stat și apariția mai multor state independente; secesiunea unui stat dintr-un stat deja existent; reunirea mai multor state (prin absorbție sau fuziune) într-un singur stat; transferul de teritorii de la un stat către alt stat.

De principiu, statul succesor nu are obligația de a prelua toate drepturile și obligațiile statului predecesor. Aceasta deoarece statul succesor nu este, în mod automat, continuatorul – sub aspect juridic – a statului predecesor.

Prezentăm în continuare câteva reguli referitoare la succesiunea statelor:

***. În ipoteza fuziunii sau a dezmembrării statelor**

Tratatele internaționale încheiate de statul predecesor trebuie, în general, respectate de statul succesor.

Își mențin valabilitatea tratatele care stabilesc frontierele, cele care impun norme imperative, tratatele de comerț, tratatele multilaterale, tratatele tehnice și tratatele prin care s-au realizat anumite situații obiective, opozabile statelor terțe.

Nu își mențin valabilitatea tratatele politice încheiate de statul predecesor.

Bunurile și creanțele statului predecesor se transmit, în integralitatea lor, statului succesor.

Datoriile statului predecesor față de terțele state sunt fie preluate de statul succesor, fie refuzate de acesta.

***. În ipoteza transferului de teritorii**

Reținem următoarele reguli:

- bunurile proprietatea statului aflate pe teritoriul cedat trec în proprietatea statului care a dobândit acel teritoriu;

- pe teritoriul cedat nu se mai aplică tratatele încheiate de statul care a transferat. Pe acel teritoriu vor intra în vigoare tratatele încheiate de statul care l-a obținut;

- datoria de stat, în lipsa unui acord, trece de la statul care cedează la statul care primește teritoriul respectiv, avându-se în vedere cantitatea și calitatea bunurilor care se găsesc pe teritoriul cedat.

***. În ipoteza formării noilor state**

În condițiile decolonizării din perioada 1945-1960 au apărut noi state suverane, fapt ce a determinat încetarea valabilității tratatelor de instruire a statulelor de colonie sau de protectorat.

Celelalte tratate încheiate de metropolă cu terțe puteri care se refereau la statul aservit care și-a dobândit independența, fie au fost respectate, fie au fost repudiate.

În general, statele proaspăt independente au încheiat tratate de succesiune cu fostele lor metropole, continuând să execute obligațiile stabilite anterior, pe o perioadă de timp determinată.

În privința tratatelor având ca obiect bunuri, creanțe sau datorii noile state independente au aplicat, în genere, regulile statornicite, în Dreptul internațional public, referitoare la succesiunea statelor.